

Pri drugih narodih je isto kakor pri Nemcu, čigar krivda je, da je začel s slabim zgledom. V posebnem položaju so Poljaki, ki žive v sanjah nove Poljske. A tudi Poljak naj bi ne bil samo »provizoričen Avstrijec«, naj bi ne gledal le egocentrično pri vsaki politični priliki na svoj nacionalni interes, temuč tudi na uresničenje avstrijske kulturne pravice radi nove svetovne kulture.

To velja mladini vseh narodnosti. Zakaj bi ne napačil čas, ko bi mladina pomagala novemu razvoju z ustanovitvijo društev za medsebojni študij in razumevanje? Zakaj bi nemška mladina ne potovala po slovanski zemlji, kakor potuje zdaj na Angleško? Ali je morda vredno akademične mladine, da nadražena od politikov, ki ne poznajo ljudstva, ne organizira drugih stikov kakor tiste, pri katerih si med seboj razbija glave do krvi? Kdo bo začel z novim razvojem v sedanjih resnih momentih? Kdor gleda vprašanje z versko-nravnega stališča in vidi v njem skrivnost vzgoje človeštva. Samo nova versko-nravná konsekracija razmerja med ljudstvi bo podelila moč za rešitev »avstrijskega problema« in ustvarila navduševalen ideal za državljansko vzgojo avstrijske mladine.

Zagovor.

Na očitek, kako more pisatelj soditi razmere po tako kratkem bivanju, odgovarja s primero tujca, ki pride v hišo razdora in laže presoja objektivno kakor prebivalci, ki so prizadeti.

Na opombo, da najnovejša razkritja pričajo o protiaavstrijski politiki Čehov, pripominja, da je pač v takih razmerah to nujnost razvoja slepega plemenskega boja, nerazumljive kratkovidnosti nemške in pomanjkanja čuta pravičnosti v nemškem boju proti češkim šolam. Proti vsem težkočam avstrijskega problema nam ostaja alternativa: »Kampf mit Waffengewalt bis zu Ende — daran aber denkt doch niemand — oder energische Initiative zur Verständigung, Organisation von Aussprachen zwischen den ruhigdenkenden Elementen beider Rassen, Entgegenkommen, Verträge, Ausgleich, guter Wille.« Dosedanja doba šikan in draženja ni zmožna dati življenja. To označenje stališča ni »tolstojanstvo« v zmislu opustitve defenzivne narodne posesti in navduševanja k pasivnosti, ampak klic k ofenzivi s času primernimi metodami. Obrambna društva so potrebna, a najboljša društva za varstvo nemštva bi bila sedaj slovansko-nemška mirovna društva v vseh centrih monarhije. Kakor so se v razrednem boju ustanovila društva, da »gojijo prijateljska čuvstva med delodajalcem in delavcem« ter so dosegla najfinejše metode za pojasnitev in spravo medsebojnih zahtev, tako bi taka društva posegla tudi v boje plemen.

Hermann Bahr zavzema isto stališče kakor pisatelj (»Tat«, Juli-Heft). Poučen za Nemce iz rajha, ki podpihujejo avstrijske brate, je popis obiska pri Bismarcku. Šel je kot delegat iredentistične avstrijske mladine. Bismarck ga ni sprejel osebno, temuč po svojem zastopniku in sporočil, da naj skušajo ustvariti močno Avstrijo, ker bi bila večja žrtev zanje, če bi prišli pod Nemčijo. Bahr nadaljuje: Česar so se Nemci navzeli v skupnosti z drugimi narodi v Avstriji, je postalo že

njih bistvo, kakor je ta znak lasten tudi Slovanom v državi. Kakor bi nemštvo obubožalo brez barve avstrijskih Nemcev, tako tudi ne more slovanstvo proglašati na svojem obrazu avstrijske poteze. »Svojemu narodu so dolžni, kot mi svojemu, biti Avstrijci.« Na tem temelju sloni skrivnost Avstrije: Vsi njeni narodi jo potrebujejo, da se izpopolni bistvo vsakega.

»Diese ganze Auffassung wird zweifellos in der jungen Generation Österreichs immer mehr Boden gewinnen und aus der Geburt eines wirklichen österreichischen Staatsgefühls werden dann auch neue Umgangssitten und neue Fähigkeiten der Verständigung zwischen den Völkern Österreichs entstehen.« Tako zaključuje Foerster svoja izvajanja.

Umetnost in religija.

Lepa umetnost, ločena od Boga in religije, izgublja tisto, kar tvori pravzaprav njeno dušo: idejno vsebino. Umetnost obstoji v upodabljanju lepote. Toda lepota je sijaj resnice. Ta sijaj prihaja k nam po idejah. Umetnost brez idejne vsebine je telo brez duše. Umetnost je ravno v tem, da upodobi umetnik v umotvoru idejo, predstavivši jo zaznavno v njeni popolni utelešenosti. Ta utelešenost ideje je tisto, kar se imenuje ideal. Kaj je umetnost brez idealizma? In kaj je zopet idealizem brez idej? Pa ravno ideje nimajo mesta v svetovnem nazoru brez Boga in religije. Umetnost brez Boga postane zgolj posnetek momenta, fotografija. Saj v evolucionistični filozofiji ni druge resnice razen tiste, ki je v trenutnem dogodku. V zgolj nastajanju izginja stalna resnica, ideja. Odtod ne bo človekovemu očesu nikdar zasijalo solnce idealne lepote.

Zato pada umetnost, ločena od religije... vedno nižje, dokler se ne zgrudi k naturalizmu najgrše vrste.

(Dr. A. Mahnič, Hrv. Straža, XII., 6.)

Duh današnjega časa in umetnost.

V »Kunstwartu« (Erstes Oktoberheft) pravi Avenarius: »Kako je ta visoki čas občutja izpremenil naše razmerje do umetnosti, se pove z eno besedo: Življenjske vrednote stopajo v ospredje. Torej: artistične vrednote ostajajo v ozadju. Zdaj so odprta naša srca. Ta izprememba v razmerju do umetnosti je zelo zdrava. Kajti če slika, riše, piše, prepeva, uglaša in zida: sila, ki jo je ustvarila, in njena vrednost za razvoj kulture kot »govor neizraznega« temelji na etičnih vrednotah, ki jih nudi. Templjev in katedral, božjih in človeških soh, slik Madone, epov in popevk, velike umetnosti ni človek ustvaril v prvi vrsti, da bi pridobil artistične vrednote, ampak da izrazi etične. Vsa močna umetnost je bila v tem zmislu umetnost izraza. Polagoma šele so se odkrile posebne skupine vrednot, ki so nastale pri ustvarjanju vsled posebne umetnikove osebnosti, namreč artistične. To so vrednote, so v največjih umetninah velike in največje vrednote. V času pa, ki kakor današnji zapostavlja čuvstva posameznika za splošnimi čuvstvi, spadajo posamezne osebne vrednote »na fronto«.

Še enkrat: Ta izprememba v razmerju do umetnosti je zelo zdrava. A ena nevarnost tiči v tem. Izvira iz tega, ker množica misli, da že izbor snovi sam jamči za etično močne življenjske vsebine. V vseh

umetnostih se moramo danes bolj kakor sploh kdaj čuvati pred dobičkarnosno frazo in impotentno praznoto. Živiti more le pristna kultura izraza, s katero podaja duša posameznika, kar je sama črpala neposredno iz stvari in doživljavaev.«

Kaj piše Čeh o slovenski literaturi.

Češka revija »Vlast'«, ki je ravnokar izdala prvo številko novega letnika, priobčuje v vsaki številki pregled svetovnega slovstva. V tem pregledu je v lanskem letniku med slovenskimi knjigami omenila Meškovo »Ob tihih večerih«, o kateri pove, da je »vse vzeto iz resničnega življenja in pisano v resničnem narodnem duhu in jeziku in da so povsod podani zlati nauki«. Nato je omenila Moletovo zbirko: »Ko so cvele rože« in pristavlja, da nudi zelo lepo zabavo ter stane nevezana 2 K. Pretiskala je tudi »Zvonovo« oceno o Novačanovi »Naši vasi«.

V številki, ki smo jo sedaj prejeli, pa piše isti J. Šeřík-Vitínský pod zaglavjem »Literatura — Slovinská« naslednje:

»Balade in romance. Lirske in epske poezije. Napisal † Anton Aškerc. Četrti zbornik, Izmajlov, Primož Trubar od istega Antona Aškerc. — Anton Aškerc je znan vsem Slovincem, prijateljem in neprijateljem. V svojih spisih je težil ujediti Slovence, kar se mu je tudi precej posrečilo. Na svojih potovanjih po širni Rusiji, Balkanu, Orientu in Egiptu je podal krasen poduk. »Balade in romance« stanejo vezane ... itd. — Goddec. Napisal Anton Funtek. To je krasna epična pesem po narodni pravljici o Vrbskem jezeru na 100 straneh. — Aförizmi in citati. Napisal Slavoj Klepec. To je lepa zbirka najlepših citatov iz najnovejših del slovenskih pisateljev in pesnikov v 8°. — Spake, satire, humoreske in dr. Napisal dr. V. Korun. 148 strani v 8°. Nevezana K 1-60. Pisatelj se z mnogo humorja srčno smeje ljudskim napakam, toda pri tem priznava, da smo pravzaprav vsi smešni: »Takile smo vsi, ki smo krvavi pod kožo; in naravno, da smo, ker sicer bi ne bili ljudje«. — Levstikovi zbrani spisi. Levstikovih zbranih spisov je izšlo pet zvezkov, nevezani za 21 K, v platno vezani za 27 K. Levstik je rojak Raščana (!), Trubarja in Stritarja in je zato (!) naporno deloval za enotnost slovenskega knjižnega jezika. S trpko besedo je bičal nedostatke v slovenskem literarnem in političnem krogu, neumorno dvigal slovenski jezik in mnogo pripomogel k njega popolnosti. Ni se zadovoljeval samo z mrzlo kritiko, temuč je v globoko občutenih pesmih in povestih, polnih jedrnatega humorja, pokazal svojo silo in stopil v

vrsto slovenskih klasikov. Kateri Slovenec ne pozna njegovih »Pesmi za otroke« ali njegovega »Ubežnega kralja« ali njegovega tipičnega »Martina Krpana«? — Poezije. Zbral R. Maister. Vezane 3 K. Maister-Vojanov je v svojih Poezijah zbral svoje pesmi, katere so bile po večini objavljene v »Ljubljanskem Zvonu«. S to zbirko je podal Slovincem najlepša dela njih moderne lirike. V njih se razodevajo mnoge lepe misli, zdrav humor in krepak belokranjski jezik, tako da so prave narodne pesmi, kar jim je v najlepšo pohvalo.«

Tako piše Čeh o slovenskem slovstvu; v votlih frazah, površno in deloma neresnično. K sreči se podobni pregledi ne berejo — toda če bi si kateri izmed bralcev »Vlasti« vendarle omislil hvaljene slovenske knjige, kak pojem bi dobil o slovenskem slovstvu? Kako naj prebere vse te Godce in Spake in Poezije in naj ne izgubi zadnjega ostanka spoštovanja pred slovenskim slovstvom, če si ga je po referatu še kaj ohranil? Saj jih je malo med navedenimi knjigami, ki so rabljive, in tri, ki so dobre, morajo stati v isti vrsti poleg Aforizmov in citatov!

S takimi referati je nam slabo ustrezno.

Vojska in upodablajoča umetnost.

Revija »Kunst und Künstler« si predstavlja razvoj slikarstva po vojski na sledeči način: Ni se nam treba bati, da bodo po vojski zavladale slike bojov in taborišč v stilu tistih slik, ki so po vojski 1870 pobudile javno zanimanje. Nasprotno, zdi se nam, da bodo naši mladi slikarji, katerih je zelo mnogo na bojnem polju, doživeli zelo znamenite slikarske senzacije. Umetniška generacija leta 1870. se jeanimala za predmet; današnji talenti so vzgojeni impresionistično. Često jih bo obvladala množica prikazni, strašna lepota vojske in bogato, slikovito gibanje pokrajine, skozi katero divja boj. Pripraviti se moramo na pokrajine, polne prahu in dima in žarko razsvetljene od krutegega solnca, v katerih bodo granate delovale kakor eksplozije narave same, v katerih se bodo množice vojakov strnile v strahotne gíbne motive in kjer bo iz krčevitega življenjskega boja vstal ornament nove lepote. Videli bomo morda slike polne krvi, razdejanja in podivjanosti, toda o njih bomo mogli reči, kar so nekdanj rekli o Bojnem polju nekega mojstra: Podobno je šopku rož. Ogromna množica novih zaznav bo pripravila pot novi čutnosti in slikar, kipar, če se vrne zmagovit z bojnega polja, bo tudi v umetnosti zmagalec.

Popravek. Na str. 317, II. stolpec, 8. vrsta spodaj naj se glasi: »polno. Poslovodja ga je gledal začudeno in zazdelo«, namesto »ste jih ... pomišljjal«.

